

צב השעה

צבי הים החיים בחופי ישראל נתונים בסכנת הכחדה, בעיקר בשל פעילויות האדם כגון ציד, שיט, זיהום הים ונסיעה על החופים. כחלק ממאמצי השימור של אוכלוסיית צבי הים בישראל, הוקם המרכז להצלת צבי ים, המטפל בצבים הפגועים ודואג להעלאת המודעות לבעיה. צב משמורת
כתב: אריאל קרס

ישראל, אך לצבים כמעט לא נותר בהם מקום להטיל את ביציהם. בנייה מסיבית לאורך החופים (מרינות, שוברי גלים, טיילות ונמלים) משנה את הסעת החולות מדרום לצפון ומפירה את האיזון בפיזור החול על החופים, ורצועת החוף שבה נוהגות נקבות הצב להטיל את ביציהן הולכת ומצטמצמת. בעונת ההטלה, המתרחשת בסוף האביב ובקיץ, פעילות האדם בחופים גדלה, וגורמים כמו מסיבות, מדורות, לינה בלתי מוסדרת, ניקיון של החוף על ידי חרישתו ואורות חזקים מדי (מכבישים סמוכים, ממכוניות, ממדורות או ממסעדות) - מפריעים להטלה. האורות החזקים גם מבלבלים את הצבים הקטנים הבוקעים מהביצים ומקשים עליהם למצוא את הדרך לים, שאליו הם חייבים להגיע במהירות לבל ייטרפו. נסיעה על החופים (האסורה על פי חוק) עלולה לפגוע אף היא בצבים ובקניהם ויוצרת חריצים בחול (קוליסים) המקשים על הצבים את ההתקדמות. עם כל הסכנות האלה, פלא שיש עדיין צבים ששורדים בים התיכון וצבות שמצליחות להגיע אל החוף ולהטיל בו ביצים. כחלק ממאמץ בינלאומי לשמירה

הצבים הם זוחלים קדומים שחיים על פני כדור הארץ כבר מאות מיליוני שנים, אך בימינו הן צבי הים והן צבי היבשה נתונים בסכנת הכחדה, בעיקר כתוצאה מפעילות האדם. צבי הים החיים בים התיכון - בעיקר הצב החום הנפוץ יחסית והצב הירוק, הנדיר הרבה יותר - מתקשים לשרוד מסיבות רבות כמו ציד, דיג ברשתות ובמכמורות, זיהום ואשפה בים ופגיעה של כלי שיט. בתחילת המאה שעברה עוד יכולנו לראות רבים מהם שוחים להנאתם ליד חופי הרחצה של ישראל, אבל ציד בלתי מבוקר הפך אותם למרק צבים במסעדות וצמצם את אוכלוסיית הצבים באופן בלתי הפיך כמעט. לפי ההערכות, בין שתי מלחמות העולם ניצודו בחופינו כ-30 אלף צבי ים. מאז רק גברה פעילות האדם בחופים ואוכלוסיית צבי הים אינה מצליחה להתאושש.

הולכים על ביצים

פגיעה קשה נוספת מתקיימת באתרי ההטלה של הצבים בחופי הארץ. אתרי ההטלה של צבי ים הם חופים חוליים, הקיימים לאורך כל רצועת החוף של

צבת ים בדרכה חזרה אל הים לאחר הטלת הביצים על החוף צילום יניב לוי

בית חולים לצבי ים

בצבים הפגועים והפצועים שנפלטים לחופי הארץ מטפלים אנשי רשות הטבע והגנים בבית החולים לצבי ים, הלוא הוא המרכז הארצי להצלת צבי ים שנמצא במבואות ים, סמוך ליישוב מכמורת שבצפון חפר. עצוב לראות צב ים גדול, בעל חיים עצמאי שרגיל לשחות מרחקים עצומים בחיפוש אחרי מזון בים הפתוח, מוגבל לבריכה קטנה שבה הוא אינו יכול לנוע כמעט. ואולם, אין ברירה – הצבים הפגועים שנפלטים לחוף מקבלים כאן טיפול מסור מאנשי הרשות וממתנדבים, ורובם חוזרים בסיום הטיפול לים הפתוח. "אנו משחררים את כל הצבים חזרה לטבע, אלא אם אין ברירה", אומר יניב לוי, אקולוג צבי ים ומנהל המרכז. "להערכתנו טופלו כאן במשך השנים כ-600 צבים. עד היום, רק שלושה מהם אי אפשר היה להחזיר לטבע. אחת מהם נמצאת היום באקווריום באיסטנבול ושני האחרים הם צבי ים ירוקים שצורפו לגרעין הרבייה". במרכז מבוצעים תהליכים רפואיים שונים כגון טיפול נמרץ, ניתוחים, אנדוסקופיה, אבחונים מקצועיים, בדיקות דם וסייטי ועוד ועוד. הטכנולוגיה הרפואית המתקדמת עוזרת להציל צבים רבים. המרכז פועל גם לחינוך ולהעלאת המודעות בקרב הציבור לסכנת ההכחדה של הצבים ולדרכים שבהן אפשר לסייע במאמץ להגן עליהם. "רוב העבודה במרכז מבוססת על פעילות של מתנדבים, ואנו נשמח לקבל מתנדבים מעל גיל 18. כל מי שמעוניין מוזמן להיכנס לפייסבוק ולאתר שלנו", מוסיף לוי.

אפשר להתייחס לזה כאל אקסיומה - עשר שנים זה כלום אצל צבי ים וקשה ללמוד מזה על מגמות ארוכות טווח". בספטמבר 2002 החל לפעול "הפרויקט הירוק" -

עם טרקטורונים וכלי רכב אחרים על החול. כשביקרתי בקפריסין השכנה לפני כמה שנים טיילתי בחופי האי הצרים והתפלאתי למצוא אותם נקיים לחלוטין מאשפה וללא קוליסים של כלי רכב, דבר שבישראל הוא כמעט דמיוני. מצב החופים של מדינה מעיד על רמת שמירת הטבע שבה. בארץ, מצב החופים מראה שיש לנקוט פעילות נמרצת להצלת הצבים המוגנים. "מתחילת שנות ה-80 יש ניטור של ההטלות בחופים", אומר לוי. "משנת 1993 מתבצעת תוכנית ממשק מוסדרת, שאותה עזר לנו לבנות פרופ' אנדריאס דמוטרופולוס, המומחה הגדול לצבי ים בקפריסין. בקפריסין הצליחו לשפר את מצב הצבים באופן ניכר; כאשר החל פרופ' דמוטרופולוס לעבוד שם לפני כ-30 שנה, היו מגיעות לחוף כמאה צבות כדי להטיל ביצים. היום יש שם 1,200". מה עושים הקפריסאים נכון, שבישראל לא עושים? "ראשית כול, בקפריסין יש הגבלות חמורות על הדיג, בעיקר בעונת ההטלה - ואצלנו אין הגבלות", מסביר לוי. "הדיג פוגע להערכתנו בכ-3,000 צבים בשנה בישראל, וחצי מהם מתים. כ-200 צבים נפלטים לחוף מדי שנה, ואת אלה שנותרים בחיים אנחנו מנסים להציל. אנחנו בין המדינות הגרועות בתחום הפיקוח על הדיג". וכמו במקרים אחרים, לפעמים הצבא הוא הגוף שמגן הכי טוב על הטבע. "יש בארץ חופים ששייכים לחיל הים, ושם אין פעילות של בני אדם", מעיד לוי. "אלה אזורים מוגנים שבהם הדגה פורייה ועשירה והמאזן האקולוגי תקין. כשמכניסים את הראש למים לא מאמינים שזה הים התיכון. במקומות אחרים המצב גרוע".

צב שמונה

בתחילת שנות ה-90 הצטרפה מדינת ישראל לתוכנית בינלאומית המשותפת לכל מדינות הים התיכון ומיועדת להגן על צבי הים, והחלה ליישם תוכנית לעידוד רביית הצבים בחופי הארץ. לדברי לוי, התוכנית עוזרת לשמור על מספר קבוע של צבים. "הייתה עלייה הדרגתית בהטלות של צב הים החום בשנים 2006-2007, אבל בחמש השנים האחרונות היא נעצרה. העלייה בשנים ההן הייתה מובהקת, אבל אי

חוזה להדגרת ביצי צבי ים. מאז החלה פעילות העתקת קנים, בקעו בחוות הדגרה ברחבי הארץ עשרות אלפי צבונים צילום יריב מליחי

הכשרה מיוחדת בארץ ובחו"ל, מבצעים סריקות חוף לאחר ההטלות בלילה ומעבירים את הביצים לחוות הדגרה שנמצאת בשמורת טבע. מדינת ישראל צפופה מאוד ואנשים מחפשים את המקומות המבודדים ומגיעים לחופים בלילה. במצב כזה, הסיכוי של הצבות להטיל ולהתרבות נמוך מאוד. יש שמורות טבע שהתחלנו לבצע בהן אכיפה בשעות הלילה". מאז החלה פעילות העתקת הקנים לחוות הקינון, הגיחו לאוויר העולם עשרות אלפי צבי ים. אף שסיכויי השרידה שלהם אינם גבוהים, אלפי הצבונים הקטנים הם תגבורת של ממש לאוכלוסיית צבי הים בים התיכון. ייתכן שחלק מהם אף יגיעו לבגרות מינית וישובו בעוד שנים לחופי ישראל כבוגרים, כדי להטיל פה ביצים. השאלה היא רק איזה חופים יחכו להם כאן.

חוף טוב, הכול טוב

הישראלים אומרים שהם מאוד אוהבים את הים, אבל האהבה הזאת מתבטאת פעמים רבות בלכלוך החופים או בנסיעה

על הימים ועל צבי הים בפרט, חתומה ישראל על כמה אמנות מחייבות בנידון, כמו אמנת ברצלונה להגנה על הסביבה הימית ואזורי החופים של הים התיכון, אמנת Natura 2000 של האיחוד האירופי - שמיקמה את צב הים החום ברשימת המינים המצויים בעדיפות גבוהה לשימור, אמנת ברן ואמנת בון. רשות הטבע והגנים פועלת ברוח אמנות אלה כדי להציל את צבי הים ולעזור להם לשרוד. אחת הדרכים היא איתור קיני הצבים ואיסוף הביצים מהם כדי שלא ייפגעו - פעולה המכונה "העתקת קנים". זוהי עבודה מקצועית שרק מספר קטן של עובדי הרשות מוסמכים לעשותה, בטכניקה אטית מיוחדת ותוך כדי רישום מדוקדק של כל הפרטים - מרחק הקן מהים, רוחב עקבות הצבה ושאר נתונים שמצטרפים למאגר הסטטיסטי.

"האיתור והאיסוף נעשים בכל החופים בעונת ההטלה, בין מאי לאוגוסט", מסביר יניב לוי, אקולוג צבי ים ומנהל המרכז להצלת צבי ים של רשות הטבע והגנים. "פקחים מאומנים של הרשות, שקיבלו

גרעין רבייה לאוכלוסיית צב הים הירוק. זוהי תוכנית ארוכת טווח המיועדת להציל את המין הנכחד, ובמסגרתה נאספו כמה צבים שבקעו בחופי הארץ אל מרכז ההצלה לגידול בשבי כגרעין רבייה. "בכל הים התיכון יש כ-500 נקבות מטילות בלבד", אומר לוי. "לחופים שלנו מגיעות אולי עשר או 20 נקבות מטילות של צב ים ירוק בשנה. גרעין הרבייה נמצא כרגע במתקן קטן ששייך לחברה שמגדלת אצות. התכנון הוא לעבור למרכז הצלה חדש, אך המעבר מתעכב לצערי, מסיבות תקציביות. נאלצנו לשחרר שישה מצבי גרעין הרבייה לטבע, ואם מרכז ההצלה החדש לא יוקם בקרוב, נאלץ לשחרר עוד צבים" (חשוב לציין שרשות הטבע והגנים פועלת בימים אלו ממש לקראת בנייה של מרכז ההצלה החדש).

אם נתקלתם בצב ים במצוקה, התקשרו למוקד הסביבה - 6911*.

צבונים שבקעו על החוף בדרכם אל הים צילום יניב לוי

חיפוש גז ופגיעה בצבי ים

שנמצא בסמוך, ובעלי חיים הנמצאים במרחק גדול יותר עלולים לסבול מפגיעות פנימיות, מחירשות וכדומה. ד"ר לידר מעיד כי בארצות אחרות הבעיה מוכרת ומוטלות הגבלות מחמירות על פעילות כזו. בישראל, הבעיה לא הייתה מוכרת עד היום אבל התוצאות חמורות: "בשנתיים שלוש האחרונות הגיעו אלינו 40 או 50 צבים פגועים והמרכז להצלת צבי ים כבר לא יכול היה לעמוד בעומס", מספר ד"ר לידר. "עלה בדעתנו שזו תוצאה של הפיצוצים בים. הצלבנו נתונים עם אינפורמציה שפורסמה בעיתונות הכלכלית וראינו שהפגיעות של הצבים קשורות בקשר הדוק למועדי הסקרים הסיסמיים". התעלומה נפתרה, אבל כעת היה צורך בהול לפתור את הבעיה. אנשי הרשות החליטו לפעול מתוך המערכת, כדברי ד"ר לידר. "הלכנו אל הרגולטור של חיפוש הנפט והגז בים (משרד התשתיות) והם שיתפו איתנו פעולה באופן מיידי. הגשנו להם הצעה לכתוב יחד מסמך הנחיות שאותו הם יאמצו ולשמחתנו הם הסכימו. ההנחיות מבוססות על אמנות סביבתיות בינלאומיות. לדוגמה, מאפריל ועד ספטמבר - עונת ההטלה והבקיעה של צבי הים - לא יבוצעו סקרים סיסמיים בעומק של פחות מ-500 מטר. זה יבטיח את מזעור הפגיעה הקשה בצבי ים וכן במינים אחרים בים. אנחנו מברכים על שיתוף הפעולה המערכתי להצלת צבי הים".

לנזקים ולפגיעות שמהם סובלים צבי הים הצטרפה צרה לא צפויה. "לפני כמה שנים התחלנו לקבל צבים פגועים ללא סימפטומים ברורים", מספר ד"ר נעם לידר, מנהל אגף אקולוגיה בחטיבת המדע ברשות הטבע והגנים. "בצילומי הסייטי נראו פגיעות פנימיות, דימום במוח ונזלים בריאות - בדומה לפגיעות הים (כמו אצל אדם שמתפוצץ לידו רימון). תהינו מה גורם לכך". לדבריו, בערך בתקופה זו התגלו תחת מרחבי קרקעית הים שממול לחופי הארץ מרבצים אדירים של גז. השטח העצום חולק לחברות שהחלו לבצע פעולות בדרך להפקת הגז, ורק הפן הסביבתי לא הובא בחשבון במלואו. "החברות האלה עורכות סקרים אקוסטיים, כלומר הן מבצעות פיצוצים אדירים שהרעש שהם מפיקים חודר לקרקעית הים ובעזרת הקול החוזר, שמפוענח על ידי מכשירים מיוחדים, מקבלים מיפוי של השכבות הגיאולוגיות מתחת לים ויודעים היכן לקדוח. כדי לבצע סקר אקוסטי שכזה בשטח כה גדול, עוברים מעל נקודות מסוימות בשטח עם ספינה המצוידת באקדחי אוויר שמייצרים פיצוצים עזים במים ויוצרים את גלי הקול. הספינה שטה בים במשך שלושה שבועות, וכל כמה שניות יש פיצוץ כזה, 24 שעות ביממה כל השבוע". מתברר שרעש כה עז יכול להרוג את כל מי